

КАТЕГОРИЯТА ЧИСЛО ПРИ СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА И УСВОЯВАНЕТО МУ ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ ОБУЧАВАНИ

Галина Куртева,

Нов български университет

Abstract

This paper addresses a wide range of important issues and developments in grammar category of Number of Nouns in Bulgarian as a foreign language.

All the data have been collected from an error database and the analysis has been completed. The experience of analyzing the usage of Bulgarian number of nouns is also useful for comparison to other large languages. Special attention is paid to some Bulgarian language peculiarities and their connection to the analytical structure of Bulgarian as well as some typical difficulties.

Настоящата статия има за цел да проследи и представи основни характеристики на категорията число в българския език като чужд в светлината на теорията на грешките. Тя е част от дългогодишна и детайлна разработка за типологията на някои морфологични

*Годишник на департамент „Романистика и Германистика“,
т. 4 (2018), стр. 112-133*

Галина Куртева

трудности чрез анализ на грешките на чужденци, изучаващи български език (Куртева, 2015а, б, 2016). Във фокуса на вниманието попада именната система на българския език и усвояването ѝ от чуждестранни обучавани.

Категорията число е една от езикоите универсалии в повечето езици, която представя признака количество. Числото, броимостта и граматичната категория число на съществителното име образуват комплексна система, която играе важна роля в езика и речта. Това се дължи, от една страна, на денотативната съотнесеност на името, а от друга – на необходимостта да се обозначат синтактичните отношения между думите в изречението. Граматическата категория число „е тясно свързана с логическата представа за числото, макар че не съвпада с него“ (Будагов, 1963: 95).

Когато прави класификация на морфологичните универсалии, Дж. Гринберг определя числото като една от тях. „В езиците на света категорията число е най-често срещаната от именните части на речта“ (Гринберг, 1970: 114-162).

Като категория с голяма всеобхватност тя разполага множество разнообразни начини за изразяване като морфологични и лексикални средства, семантични и синтактични квантификатори, маркери и др.¹

В съвременния български език числото е основна категория, която има важна роля в системата на българската морфология и обхваща много части на речта. Заедно с категориите род и определеност има важно значение при усвояването на езиковата норма на българския език и за постигане на лингвистична компетентност на обучаемите.

Обект на настоящия анализ са морфологичните начини за изразяване на граматичната категория число. Числото отдавна е обект на продължителни изследвания и е широко застъпено в българската лингвистична литература (Иванчев 1978, Бояджиев 1987, Буров 1989, Кирилова, Калева 1994, Гърдев 2010). Монографията на Ст. Гърдев „Числото в реч“ съдържа

¹ В старобългарския език категорията число е триизмерно - единствено, двойствено и множествено, като и трите форми са с добре развита падежна парадигма. В диакронен аспект числото закономерно претърпява съществени промени. С развоя на езика, след окончателната загуба на двойственото число, категорията става двучленна.

КАТЕГОРИЯТА
 ЧИСЛО ПРИ
 СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
 ИМЕНА И
 УСВОЯВАНЕТО МУ
 ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ
 ОБУЧАВАНИ

жа задълбочен функционално-семантичен анализ на средствата за околичествяване в книжовната разговорна реч.

Числото е граматическа категория, която отразява количествената характеристика на предметите, които могат да се броят и измерват“ (Иванчев 1978: 102). Тя е „най-безспорната обща морфологична категория“ според И. Куцаров (1997: 366). Във функционално-семантичното поле на квантитативността морфологичната категория число е определяна като централна (Георгиев, 1999).

Р. Ницолова разграничава три форми на число: форми за единствено число и два вида форми за мн. ч. – самостоятелна и несамостоятелна (Ницолова, 2008: 59).

Категорията число изразява броя на назоваваните обекти. Най-простата и най-често срещаната ѝ структура е бинарната – с противопоставянето на единичност и множественост. Опозицията *множественост - немножественост* (с главно значение единственост) изгражда морфологичната категория число. Значението квантитативност е маркирано с множество формални показатели.

Числото в някои езици

Обозначаването на категорията число в други езици е важна предпоставка не само за създаването на обща картина на функционирането ѝ, но и заради езиковата интерференция и влиянието на родния език на обучаваните. Езиците по света различават няколко типа системи на граматичната категория число: единствено (един обект или множество, схващано като монолитно), множествено (повече от един обект), двойствено (два обекта), тройствено (три обекта), паукално (неголям брой обекти). Всички тези граматични значения могат да бъдат изразени само с броими имена.

Най-широко разпространена е системата с опозиция *единствено - множествено число*. Тя е присъща на повечето индоевропейски езици, на урало-алтайските и др.

Система, основана на противопоставянето на 3 опозиции: *единствено –двойствено - множествено*

Галина Куртева

число, съществува в семитските езици, в словенския и лужишките езици и в някои други.

За изразяване на граматичните значения на числото служат най-разнообразни средства - афикси, вътрешна флексия, т.е. изменение на гласните в корена, редупликация, суплетивизъм и др. В някои езици, като арабски, изразяването на числото е факултативно, при условие че семантиката на контекста изразява множественост, както в унгарския например – след кватификатори като *много* и *пет* се използва форма за единствено число. В езици (като индонезийския и китайско-тибетското езиково семейство), където не съществува обособена граматична категория число, има както лексикални, така и други средства за изразяване на множественост.

В други, където има само единствено и множествено число (например в английския език), чрез броя на граматичните форми за число се изразява само разликата между един обект и множество обекти (в различни варианти). Към тези езици принадлежат германските, романските, славянските и много други. В тях квантификативността е морфологично изразена като бинарна опозиция на грамемите за единствено число и множествено число, която отразява контраста между „един“ и „повече от един“. Граемите „единствено число“ и „множествено число“ образуват граматичната категория число.

В повечето езици числото е ясно детерминирана категория с изразени маркери за множественост. Това се отнася и за славянските езици, които са сравнително еднородни, там не се наблюдават големи разлики при неговото изразяване.

Числото в българския език

В славянски контекст българският език не прави изключение (както например при категорията определеност) и се подчинява на общата тенденция за изразяване на количество. Въпреки това в морфологичната система на българския език има някои специфики, които заслужават внимание и от гледна точ-

КАТЕГОРИЯТА
 ЧИСЛО ПРИ
 СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
 ИМЕНА И
 УСВОЯВАНЕТО МУ
 ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ
 ОБУЧАВАНИ

ка на прагматиката. Числото изразява единичност и множественост на предметите – докато единственото число има определен лимит, определен брой от дадена група, множественото число изразява от малко до неограничено множество на предметите и явленията. В българския език форми за единствено и за множествено число притежават изменяемите части на речта: съществителни (*молив - моливи*), прилагателни имена (*хубав - хубави*), числителни редни (*един - едни, втора - втори*), местоимения (*аз - ние, негов - негови*), глаголи (*рисувам - рисувате, яде - ядат*), някои нелични глаголни форми (*ходил - ходили, построен - построени, работещ - работещи*) и др. Задължителното изискване за съгласуване на всички членове на номинлната фраза често дублира суфиксите за множественост. К. Куцаров дори говори за редундантност на граматичното число в съвременния български език и илюстрира едно огромно излишество на формални показатели при изразяването на квантитативност и по-точно при изразяването на грамемата множествено число (Куцаров, 2005). Лексикалните и други неконвенционални средства за квантификация (Алмалех 1993) не са предмет на настоящото изследване, в което се разглеждат само морфологичните начини за околичествяване в езика.

Обект на настоящия анализ обаче е граматичната категория число в номиналната система на българския език, и то на най-честотните ѝ форми през призмата на лингводидактиката. Като философска и достатъчно логична категория, числото и неговата семантика се възприемат много добре от чуждестранните обучавани. Тук не се наблюдава случаят, когато в родния език на обучаваните липсва кореспондираща езикова категория или структура (както с детерминацията или частично с рода на имената). Прогнозираните отклонения от нормата тук са в правилната употреба и съгласуване, където, както може да се предположи, се регистрират най-много грешки. Съществителните имена, като основна и доминираща част на речта в именната група, пряко влияят на останалите имена в българския език. От тях категорията число притежа-

Галина Куртева

ват съществителните имена, които са броими и означават предмети, имащи материални, пространствени ограничения, т.е. физически измерения. Неброимите съществителни, които изразяват неброими същности или множества, нямат множествено число – *нефт, брашно, желязо, ориз, вода, мляко*, и др.² Тук акцентът е поставен върху основните правила при формообразуването и върху тяхното усвояване и употреба.

Морфологичните показатели на категорията ясно и определено (с малки изключения) определят числото на съществителните и това води до сравнително добро усвояване и разбиране на семантиката. И докато в плана на съдържанието не се наблюдават големи отклонения от нормата, то по отношение на плана на изразяването и на формообразуването са налице очевидни трудности. Необходимо е да се обърне внимание на най-често срещаните промени, които се наблюдават при словообразуването, не само защото се подчиняват на основните фонетични закони в българския език, но и защото представляват трудност и са причина за множество грешки при узуалната употреба на съществителните имена в българския език като нероден. Някои групи съществителни имена проявяват дефективност по отношение на квантификативността и не се вменват в установените групи и подгрупи съществителни имена. Те представляват изключения от приетата норма и също предпоставят ръст на грешките при имената.

Формални показатели за множествено число при съществителните имена

	-и	-ове -еве	-ци	-а -я	-та	-ия	-вци	-сна -еса	-ища
м. р.	+	+	+		-	-	+		
ж. р.	+	-	-		+	-	-		
ср. р.		-	+	+	+	+	-	+	+

² И тук както и при някои абстрактни съществителни имена, в случаите на употреба на множествено число, като напр. води, млека, желяза, брашна, се наблюдават семантични изменения и промяна на значението.

Този кратък обзор илюстрира фреквентността на маркерите и окончанията при формообразуване на

КАТЕГОРИЯТА
ЧИСЛО ПРИ
СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
ИМЕНА И
УСВОЯВАНЕТО МУ
ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ
ОБУЧАВАНИ

обикновеното множествено число (по-подробно вж. Ницолова, 2008: 62).

При редица съществителни имена образуването на множествено число е съпътствано с фонетични промени като изпадане на гласни или промяна на крайния звук. Така например в резултат на палатализацията в старобългарския език при всички съществителни от мъжки род, завършващи на суфикса *-ик/-ник*, се наблюдава промяна на съгласната, напр. *-к* в *-ц*:

По аналогия тази фонетична алтернация се наблюдава и в образуването на форми за множествено число на новообразувани думи или заемки като: *бутик - бутици*, *климатик - климатици*, *лаик - лаици*, но има и някои изключения като *лозунг - лозунги*, *паркинг - паркинги*, *трекинг - трекинги*.

Множествено число на съществителните имена

Мъжки род	Женски род	Среден род
Съгл. → И молив, -И телефон, -И но, баща-И	- А, Я → И жена, -И, ⇔ жени чаша, - И ⇔ чаши	-Е → ТА кафе ⇔ кафеТА пиле ⇔ пилеТА парче ⇔ парчета
1 сричка → ОВЕ вход, - ОВЕ лев, -ОВЕ брой-ЕВЕ	лекция, -И ⇔ лекции кутия, - И ⇔ кутии стая, -И ⇔ стаи,	-О → А бюро ⇔ бюрА легло ⇔ леглА
-Й → И музей ⇔ музеи трамвай ⇔ трамваи		-ИЕ → ИЯ списание -ИЯ желание -ИЯ
-К → ЦИ учебник, -ЦИ речник, - ЦИ		-И, -Ю, -У → ТА таксиТА бижута авенюТА
-О-ВЦИ чичовци	Съгл. → И радост-И вечер-И пролет-И	Е-А игрища летища

Налице са и други фонетични промени като ятов преглас, изпускане на гласни, на вметнати звукове,

Галина Куртева

промяна на ударението, изключения и др. звукови промени, и промени в красловието, резултат от историческия развой, от палатализация и др. фактори.

При ясно, прегледно и логично систематизиране на плуралните форми числото не представлява голяма трудност за овладяване. Затруднения се наблюдават при употребата на някои форми на грамемата множествено число и особено при бройната форма. Анализът показва, че там процентното съотношение на отклоненията и грубите грешки бележи ръст.

Бройна форма

Важна специфика в българската морфологична система представлява наличието на бройна форма, която (заедно със *Singularia* и *Pluralia tantum*) спада към дефективните в числово отношение съществителни имена.

Тя е „исторически наследник на старата двойствена форма“ (Пашов, 1999: 69). Формите за двойствено число (дуал) са се срещали при всяка двойка предмети или части на тялото: *коляно - колене, око - очи, ръка - ръце, крак - крака*. Антропоцентричната функционална нагласа към някои предмети като двусъставни е обусловена от съзнанието за важността на чифтните човешки органи, които са ‘цяло’ само в своята двусъставност (Буров, 2008: 59).

В процеса на движение на българския език към аналитизъм двойственото число постепенно избледнява. С развой на езика и с окончателната загуба на двойственото число категорията става двучленна. Известно е, че остатък от старото двойственото число днес се е запазил като бройна форма само при неодошевените съществителни от мъжки род. В съвременния български език бройната форма е широко разпространена, като окончанията ѝ постепенно са надхвърлили двойките предмети и са обхванали всички форми на съществителните имена за нелица от мъжки род, употребени след число. Днес тя се среща след числителни бройни имена и след наречия за количество – колко, толкова, няколко. Бройната форма на съществителните имена от м.р. се образува само от

КАТЕГОРИЯТА
ЧИСЛО ПРИ
СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
ИМЕНА И
УСВОЯВАНЕТО МУ
ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ
ОБУЧАВАНИ

имена, завършващи на съгласна, които означават неодошевени предмети и животни. Образува се с помощта на старите окончания за двойствено число **-а, -я**, които са започнали да се прибавят по-късно към съществителните след всички числителни имена. След исторически твърда съгласна се прибавя окончанието **-а**, напр. блок - два блока, сезон - четири сезона, орел - три орела, етаж - седем етажа, а исторически „мека съгласна“ или „й“ изискват окончание **-я**, напр. престой - няколко престоя, кон - сто коня, огън - два огъня и т.н.

Объркване (често и сред българите) предизвиква до голяма степен изкуственото правило, че одошевените съществителни и тези за лица, употребени след числително бройно, образуват обикновено множествено число. Бройната форма при неодошевени съществителни от мъжки род изпъква ясно в опозиция с тях и със съществителните от женски и среден род, например:

Тук има два булеварда, но две улици и две кафенета.

В стаята има няколко стола и няколко студенти.

	М. род		Ж. род	Ср. род
Ед. число	БРОЙНА ФОРМА -А, -Я	Мн. число	БРОЙНА ФОРМА	БРОЙНА ФОРМА
	два, двама		две	две
	2 (два), 3, 4 ... 1000 толкова колко няколко		—	—
тост фреш	тоста фреша	тостове фрешове	—	—
молив	молива	моливи		
учебник	учебника	учебници		
музей чай	музея чая	музеи чайове		

Галина Куртева

Бройната форма представлява една от проблемните единици при категорията число. Тук грешките са резултат на объркване и незачитане на правилото за употребата ѝ, както и на смесване на формите за мн. ч. и бройна форма. Друг вид грешки са следствие на аналогия, когато има опити да се образува бройна форма при съществителни от женски и среден род или при одушевени съществителни от мъжки род.

Singularia и Pluralia tantum

Освен бройната форма и други две групи имена са „препъникамък“ в езикоусвояването и речепораждането. В старобългарския език с изчезването на дуалните форми тричленната система за квантификативност не се е запазила. Дуалът се е запазил само в лужишките езици и в словенския. В българския език съществуват групите *Singularia* и *Pluralia tantum* – дефективни в числово отношение съществителни, които имат форма или само за единствено, или само за множествено число. „Имената с аномална семантика образуват морфологичните типове имена *singularia tantum* и *pluralia tantum*“ (Крумова-Цветкова, 2007: 150).

„Класификацията на българските съществителни *singularia/pluralia tantum* е формална класификация, която механично обединява разнородни по семантика класове единствено според невъзможността на включените в тях съществителни да се изменят по число“ (Буров, 2008: 59).

Pluralia tantum

Pluralia tantum е важен компонент на граматичната система, типологична черта на повечето от индоевропейските езици. Счита се, че в древността тази група до голяма степен е изразявала представата на човека за количествените отношения в синхрония. В естествения език под формата на *pluralia tantum* се граматикализират такива когнитивни параметри като двойственост, двусъставност, симетричност. Дефективност по отношение на категорията проявяват

КАТЕГОРИЯТА
ЧИСЛО ПРИ
СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
ИМЕНА И
УСВОЯВАНЕТО МУ
ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ
ОБУЧАВАНИ

онези съществителни, в значението на които отсъства семантичният признак броемост. В българския език това е неголяма група съществителни, които не притежават категорията род и имат само форма за множествено число. Някои от тях са отражение на когнитивния модел за неделима структура като *финанси, устои, залежи, данни, възлища*, топоними – *Анди, Балкани, Пиренеи*, а други имат бипарциална структура. Те са:

- с неделима бипарциална структура: *белезници, окови, очила* и т.н.;
- с делима бипарциална структура: *обувки, длани, бъбреци* и т.н.;
- с полипарциална структура: *семки, ядки* и др.

В българския език се наблюдава процес на преминаване на някои от дуалните и плуралните съществителни към класа на броемите: *врата, ножница, ясла* и др. Процесът на разколебаване и тенденция към „израждане“ и изчезване на *pluralia tantum* е отбелязан още от Св. Иванчев (1978: 45).

Singularia tantum

Към тази група спадат съществителните, които имат форми само за единствено число, изразяват хранителни продукти и неброими вещества като *ориз, брашно, леца, олово* и др.; имената на месеците: *март, декември* и т.н.; на някои празници: *Николден, Цветница*; абстрактни съществителни като *бедност, шир, здраве, глад* и т.н.; събирателни съществителни като *младеж, студентство* и др.

Повечето от съществителните от тези две групи не са много честотни и се използват по-рядко, но други от тях, като например названията на хранителни продукти, месеците, празниците или някои топоними са с висока фреквентност и се срещат често при обучението по български език като нероден и в разговорната реч.

Мъжколична форма

Друга форма, проявяваща дефективност по отношение на категорията квантификативност, е мъж-

Галина Куртева

количната форма. Числителните бройни, които се употребяват за пояснение само на съществителни за лица от мъжки род, са наречени мъжколични. Образуват се с наставка **-(и)ма**: *двама, трима, четирима, петима, шестима, деветима*, или **-(и)на**: *седмина, осмина*, като последната група по-рядко се употребява в книжовния език. Мъжколичните числителни имена изискват обикновено множествено число на съществителните: *двама ученици, трима войници, петима студенти, шестима работници* и др. Употребяват се и за назоваване на множество лица, от които поне едното е мъж, напр.: *трима студенти* (едно момиче и две момчета).

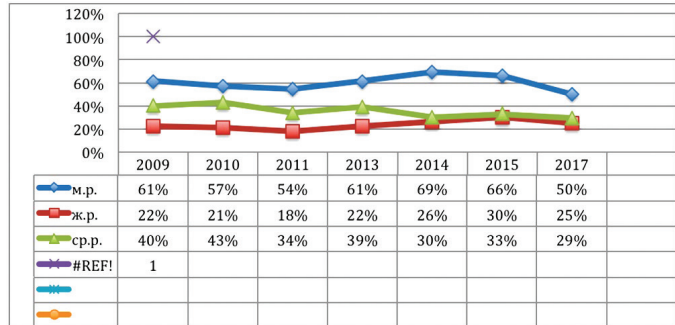
Мъжколичните числителни имена могат да се употребяват както със съществително, така и самостоятелно. Субстантивираните форми служат за назоваване на множество мъже или на множество мъже и жени: „Вие тримата не сте готови“, „И двамата влезте!“

Ниво на усвояемост на бройна форма и множествено число

Таблицата по-долу съдържа процентни показатели от анализа на грешки при формите за множествено число и бройна форма. Илюстрира както процентното съотношение на усвояемост на сравняваните форми, така и дистрибуцията на грешките. Ясно се очертава тенденция към по-голяма степен на погрешност при употреба на бройната форма в сравнение с относително категоричните и трайни показатели за по-правилно усвояване и използване на формите за мн. ч.

Изследването отчита най-много грешки при формите на мн. ч. за мъжки род, поради голямото разнообразие на формалните показатели за множествено число. По-ниска степен на погрешност е регистрирана при среден род, където обаче също има голям процент грешки, заради различните окончания на формите в ед. число, и най-стабилно по отношение на категорията число реагира женски род, който показва и най-висока степен на интериоризация.

КАТЕГОРИЯТА
ЧИСЛО ПРИ
СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
ИМЕНА И
УСВОЯВАНЕТО МУ
ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ
ОБУЧАВАНИ

Степен на погрешност при формите за мн. ч. на трите рода

Видове грешки при употреба на множествено число при съществителните имена

Вече бе подчертано, че числото се усвоява по-леко в сравнение с останалите категории в именната система. Тъй като е широко разпространена и универсална категория, грешки при употребата и неправилно използване на формата тук се срещат доста по-рядко в сравнение с категорията определеност например. Числото е логична и сравнително детерминирана от контекста категория с ясно изразени функции и семантика, от гледна точка на усвояването то не представлява голяма трудност. Това обаче не може да се каже за употребата на някои форми за формообразуването на които следва да се обърне специално внимание. Тук има объркване в резултат на звукови промени, аналогия и силна интерференция, което води до по-голямо количество грешки и неправилно образуване на форми за множествено число.

В резултат на изследването на категорията число в ексцерпирания материал са регистрирани и класифицирани редица грешки, които впоследствие са включени в базата данни. Причината се корени не толкова в неразбирането на значението и функциите на определени имена, колкото в неправилната употреба и в погрешността при употреба на правилния суфикс. Грешното формообразуване и използването на неправилни окончания е един от най-често срещаните видове грешки.

Галина Куртева

Грешки при образуване на множествено число**1. Вътрешноезикова интерференция**

Търся етаж с кабинетове. (Азърбайджан)
 Има ли свободни масци? (Италия)
 Защо тук няма перда? (Австрия)
 В гардероба има сакета и палтета. (Франция)
 На етажа има много стайове (стаи). (Сирия)
 На етажа има много стайй. (Белгия)
 Колко студентове има в групата? – (Сирия)
 Документовете са в папката. (Хърватия)
 Имам много ключа. (Гърция)
 Идват няколко такса (таксита). (Виетнам)
 Колко студентт има в групата? (Турция)
 Какви вестники имате? (Германия)
 Дети играят в парка. (Чехия)

Свърхгенерализацията на грамемата за множествено число, както и грешното формообразуване и добавянето на неправилни суфикси са причините за повечето грешки при числото.

2. Неправилно формообразуване

В стаята има много пердия. (Великобритания)
 Много момча и момича учат тук. (Турция)
 Тук има много хубава студента. (Турция)
 Няма много трамвайя. (Холандия)

3. Междуетикова интерференция

Колко масс (маси) имате? (Грузия)
 В България има много хубави женн. (Украина)
 Тук има много ножи. (Армения)
 Къде са учебники? (Русия)
 Студентлар идва. (Турция)
 Има ли много такси тук? (Великобритания)
 За днес имаме много заданий. (Армения)
 Куан има много ключч. (Китай)
 Имате ли соки? (Украина)

В тези случаи е очевидна междуетиковата интерференция. В китайския език множествено число фак-

КАТЕГОРИЯТА
ЧИСЛО ПРИ
СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
ИМЕНА И
УСВОЯВАНЕТО МУ
ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ
ОБУЧАВАНИ

тически не съществува като морфологична категория и има други маркери за кватификативност. В руския и в чешкия грешките са резултат на силното влияние на родителен падеж, а също и на формирането на множествено число. В горните примери може да се види и влияние на първия чужд език (в случая руския) върху междинните езици на рускоговорещите студенти.

Грешки при бройна и мъжколична форма

Грешки при бройната форма се регистрират почти винаги, където има употреба на числителни бройни имена, на въпросителното местоимение *колко* или на неопределителното *няколко*.

1. Междуетикова интерференция

Имаш ли 50 стотинок? (Русия)
Аз съм в България два години. (Македония)
Имам няколко речники. (Полша)
Имам два молив и три книга. (Унгария)
Тук има няколко хубавв жена. (Турция)

Примерите показват интерференцията на първия език върху новоизучавания - българския. Очевидно е влиянието на славянските езици в междинните езици на обучаваните. Както и интерференцията на турски, където след числително име се употребява само ед. ч. (както и в останалите тюркски езици).

В групата има 10 студент. (Грузия)
Мохамед има 5 учебници и 12 тетрадка. (Сирия)
В залата има 14 компютър. (Израел)
Искам два сокове и 12 бисквит. (Палестина)

В арабския, както и в иврит и другите семитски езици форми на множествено число се употребяват след числителните от 1 до 10, а след 11 - само форми за ед.ч. В грузинския числителното име винаги е следвано от форма в ед.ч.

2. Вътрешноезикова интерференция

Две парча пица, моля. (Израел)
Той има три листове. (Кипър)

Галина Куртева

Той има три листи. (Германия)
 Имам няколко речница. (Испания)
 Дайте ми два бираа. (Англия)
 Колко айрани искате? (Гърция)
 Два студенти са от Турция. (Израел)
 Аз съм в България два година. (Йордания)
 В залата има 14 компютъри. (Йемен)

Налице са опити за прилагане на окончания за бройна форма при съществителни от женски и среден род, както и при одушевени съществителни от м.р. Интересно е да се отбележи, че последната грешка се допуска все по-често и от българи. Свръхгенерализацията е главната причина за големия процент грешки и при бройната форма.

3. Грешки поради заместване на бройната форма с форма за мн. число

Случаите на изместване на формата за бройна форма с тази за мн. число са чести и се дължат както на свръхгенерализация, така и на трудност при усвояването на тази грамема.

В залата има 14 компютрове. (Германия)
 Имаме няколко айфони. (Англия)
 Ние имаме две дета. (Ливан)
 Тя има два телефони. (Сърбия)
 Той има няколко учебници. (Сърбия)
 Те купуват две таблети. (Ирландия)
 Работя в два офиси. (Куба)

4. Използване на окончание за бройна форма, където се изисква мн.ч.

В ресторанта работят много келнера. (Дания)
 На изпита има два преподавателя. (Русия)
 Те имат много лаптоа. (Испания)
 Това са всички сандвича (вм. сандвичи) (Нигерия)

Тук също е налице свръхгенерализация в стремежа на обучаваните правилно да приложат правилото, като надхвърлят ограниченията, които грамемата бройна форма изисква и я налагат и в други случаи.

КАТЕГОРИЯТА
ЧИСЛО ПРИ
СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
ИМЕНА И
УСВОЯВАНЕТО МУ
ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ
ОБУЧАВАНИ

5. Неправилно формообразуване и опит за съгласуване

Имам няколко речница. (Испания)
Искам два кафа. (Виетнам)
Много момча и момича учат тук. (Турция)

Както се вижда и от горните примери, грешките могат да бъдат резултат от свръхгенерализация. Доминирането на грамемата за множествено число над бройната форма може да се обясни с по-бързото ѝ усвояване, с генерализиране на правилото, с липса на внимание, както и с трудността на втората, неуспешно съгласуване или липса на такова и др.

Рено има три приятела. (Франция)
Аз имам две брат и трима сестра. (Турция)
Влизат два студента. (Испания)
Влизат двама студента. (Полша)
Влизат две студенти. (Гърция)
Ние имаме две приятели българи. (Израел)
Аз имам три брати. (Великобритания)
Той има двама учебника. (Полша)
Ние имаме два преподаватели. (Ирландия)
Ние имаме двама преподавателя. (Русия)
Рено има три приятела. (Франция)
В групата има четирима студентка. (Кипър)
В ресторанта работят три келнери. (Дания)
Аз познавам трима момиче от България. (Турция)

Грешките при бройната форма най-често се дължат на свръхгенерализация и на инвазия на формите за множествено число вместо окончанията **-а**, както и на смесване на формите за мн.ч. и бройна форма като резултат от недостатъчно автоматизиране, а също и на хибридность при усвояване на правилата.

Други грешки

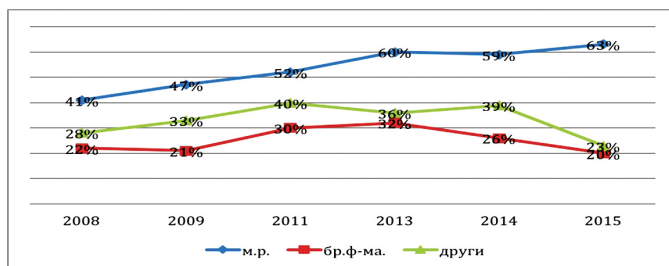
Грешки, макар и малобройни поради ниската фреквентност на употреба, се откриват и при съществителни от групата Singularia и Pluralia tantum. Те са резултат

Галина Куртева

тат от вътрешноезикова интерференция и от стремеж към съгласуване съобразно формалните показатели в краесловието.

нова а очила (Германия)
 скъпо о дънки (Словакия)
 Обичам чай с много захари. (Узбекистан)
 Готвя с оризи. (Китай)

Усвояемост на множествено число на съществителни имена от мъжки род

мъжки род, бройна форма, други изключения

В “други изключения” са включени всички форми, които показват дефективност по отношение на квантификативността - мъжколичните форми, а също и групите *Singularia* и *Pluralia tantum*.

Диаграмата показва високата степен на трудност при бройната форма и множественото число.

Характерът и количеството на ексцерпирания грешки са свидетелство за висока степен на вътрешноезикова интерференция и фосилизация на придобитите вече знания. В „граматикона“ на чуждестранните обучаеми (по сполучливия термин на Караулов) с известна доза вариативност се наблюдава закърняване и избледняване на знанията и невъзможност от наслагване на граматически нови правила върху утвърдените стари.

От анализа става ясно, че категорията число на имената се отличава с ясна и добре оформена структура в морфологичната система на българския език. Нейната степен на усвояемост намалява значител-

КАТЕГОРИЯТА
ЧИСЛО ПРИ
СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
ИМЕНА И
УСВОЯВАНЕТО МУ
ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ
ОБУЧАВАНИ

но заради намесата на бройната форма и останалите случаи на дефектиност в резултатите от измерването, но като цяло тя показва стабилни показатели в сравнение с другите две категории. Повечето от чужденците добре се справят с употребата и правилното използване на категорията число. По-голям брой трудности се срещат при бройната форма и при формообразуването на множествено число поради интерференцията на родния език и съществените разлики, свързани с аналитичния строеж на българския език, а също и при усвояването на фонетичните промени. Ето защо на тази категория, на спецификата и образуването на формите за множествено число при съществителните имена, а също и на бройната форма следва да се обърне специално внимание както при преподаване, писане на учебници, съставяне на учебни помагала и поднасяне на граматичния материал, така и за постигане на необходимото ниво на лингвистична и комуникативна компетентност на обучаваните.

БИБЛИОГРАФИЯ

Алмалех, М. (1993). *Семантика и синтаксис*. София.

Арбатски, Д. (1971). Множественное число со значением разнородности (неоднородности) предметов. - *Вопросы теории и методики изучения русского языка*. Москва.

Банова, С. (2006). Граматическата категория число в процеса на усвояване на българския език от унгарци. - *Ada Universitatis Szegedienensis, Dissertationes Slavicae, Sectio Linguistica*, XXVII.

Бодуэн де Куртенэ, И. А. (1963). Количественность в языковом мышлении. Перевод с польск. (1927). - *Бодуэн де Куртенэ, И. А., Избранные труды по общему языкознанию*. Т. II, Москва.

Бондарко, А. (2005). В. Теория морфологических категорий и аспектологические исследования. - *Языки славянских культур*.

Бояджиев, Ж. (1987). Категорията число и начините за изразяването ѝ в различните езици. - *Съпоставително езикознание*, XII, кн. 3.

Галина Куртева

Будагов Р. А. (1963). *Сравнительно-семасиологические исследования (романские языки)*. Москва.

Буров, Ст. (1989). Категорията число на съществителните имена в българския книжовен език. - *Български език*, кн. 5, 6.

Буров, Ст. (1990). Асиметрия на форма и значение в парадигмата на съществителните по число. - *Език и литература*, кн. 1.

Буров, Ст. (1990). Веществените съществителни в количествен аспект (Езикови средства за изразяване на дискретност на вещественния континуум). - *Български език*, кн. 2.

Буров, Ст. (2008). Дуалните съществителни имена в българския език. - *Български език*, LV, 2, 58-69.

Георгиев, Ст. (1999). *Морфология на българския книжовен език*. Велико Търново: Абагар.

Георгиев, Ст. (1991). *Българска морфология*. Велко Търново.

Граматика на съвременния български книжовен език (1983) Т. II. Морфология, София: Издателство на БАН.

Гринберг, Дж. (1970). *Новое в лингвистике*. Вып. 5, 114-162.

Гърдев Ст. (2010). *Числото в реч: Функционално-семантичен анализ на квантификацията в бълг. книж. разговорна реч*. Русе.

Данчев, А. (2001). *Съпоставително езикознание (теория и методология)*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

Дзиендзюен, Т. (2005). Негативната интерференция на родния език върху китайските студенти при усвояването на съществителните имена в българския език. - *Чуждоезиково обучение*, кн. 4.

Димитрова, М. (1967). Категорията събирателност в съвременния български книжовен език. - *ИИБЕ*, кн. XIII, София.

Зализняк, А., Падучева, Е. (1984). О контекстной синонимии единственного и множественного числа существительных. - *Информационные вопросы се-*

КАТЕГОРИЯТА
ЧИСЛО ПРИ
СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ
ИМЕНА И
УСВОЯВАНЕТО МУ
ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ
ОБУЧАВАНИ

мантики, лингвистики и автоматического перевода. НТИ (ВИНИТИ), Вып. 4.

Иванчев, Св. (1978). *За семантично-функционалната категория количественост (квантитативност) или за околичествяването (квантификацията) в българския език. Приноси в българското и славянското езикознание.* София.

Касабов, Ив. (2006). *Грамматика на семантиката.* София: УИ «Св. Климент Охридски».

Кирилова, С., Калева, С. (1994). Към проблема за логико-семантичната структура на функционално-семантичното поле за квантитативност в българския език. - *Втори колоквиум по езикознание.* Велико Търново.

Крумова Цветкова, Л. (2007). *Семантичната категория “количество” и нейното изразяване в съвременния български език.* София: “Марин Дринов”.

Кумахов, М. (1969). Число и граматика. - *Вопросы языкознания*, кн. 4.

Куртева, Г. (2016). *Реализация на категориите род, число и определеност в номиналната система на българския език като чужд (през призмата на отклоненията от нормативната граматика).* София: Издателство на НБУ.

Куртева Г., Курбангалеева Г. (2015). Категория числа в българском языке и особенности усвоения русскоязычными студентами. БГПУ - *Проблемы лингвистики, методики иностранным языкам и литературоведения в свете межкультурной коммуникации.* Уфа, 114-118.

Куцаров, Ив. (1997). *Лекции по българска морфология.* Пловдив.

Куцаров, Ив. (1999). *Морфология,* София: „Петър Берон“.

Куцаров, К. (2005). Излишеството на граматическото число в съвременния български език. - *Юбилеен славистичен сборник.* Благоевград. (<http://georgesg.info/belb/personal/kucarovk/Chisloto.htm>)

Ломтев, Т. (1971). Квантитативы современного русского языка. - *Памяти академика В. В. Виноградова,* Москва.

Галина Куртева

Ницолова, Р. (2008). *Българска граматика Морфология*. София: УИ „Св. Кл. Охридски“.

Пашов, П. (1997). За правилна употреба на бройната форма за множествено число. - *Българска реч*, т. 3, кн. 3-4, София, 10-13.

Селинкър, Л. (1983). *Междинен език. - Руски и западни езици*, кн. 3.

Спасова-Михайлова, С. (1961). Лексико-семантични различия при съществителните имена в българския книжовен език с оглед към категорията число. - *ИИБЕ*, кн. 7.

Стоянова, Ю. (2014). Овладяване на втори език: проблеми на теорията и практиката. - *Littera et Lingua, Series Dissertationes 6*. (<http://slav.uni-sofia.bg/naum/lil-iseris/diss/2014/6>)

Успенский, Б. А. (1970). Проблема универсалий в языкознании. - *Новое в лингвистике*, кн. 5, 5-30

Bialystok, E. (1982). On the relationship between knowing and using linguistic forms. – In: *Applied Linguistics*. No 3 (3).

Edge, J. (1989). *Mistakes and Correction*. London, N.Y.: Longman.

Ellis, R. (1986). *Understanding second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

Gass, Susan M., Selinker, L. (1994). *Second language acquisition: An introductory course*. Hillsdale, NJ etc.: Lawrence Erlbaum.

Greenberg, J. H. (1963). Some universals of grammar. - *Universals of language*, Ed. Greenberg. MIT Press.

Nemser, W. (1984). Approximative systems of foreign language learners. – *International Journal of Applied Linguistics*, 92, 115-123.

Sabourin, L. (2001). LI effects in the processing of the grammatical gender in L2. In: *EUROSLA Yearbook*, Volume 1. Amsterdam: John Benjamins, 159-169.

Selinker, L. (1997). *Rediscovering interlanguage*. London; New York: Longman.